

lerin de benzer ifadelerle ilk âyetlerini teşkil eden bir tesbih cümlesiyle başlar. Daha sonra Allah'ın ümmî bir kavim içinden peygamber göndermesinin sebepleri ve dolayısıyla peygamberin görevleri açıklanır. Bu görevler, peygamberlerin Allah'ın âyetlerini insanlara okumaları, onları maddî ve mânevî temizliğe teşvik etmeleri, onlara kitabı ve hikmeti öğretmeleridir. Peygamberlerin insanlığa yönelik bu hizmetleri, hem kendi dönemlerindeki insanlara hem de daha sonra gelecek ümmetlere şâmilidir. Sürenin bu konu ile ilgili âyetlerinde peygamberlerin görevleri Hz. Muhammed'in şahsında ifade edildikten sonra önceki ümmetlerden yahudilere gönderilen emirlerin onlar tarafından samimiyetle benimsenmediği ifade edilerek bu tür bir davranış içinde bulunanlar, sırtında Tevrat taşıyan ve tabii olarak onun kudsî muhtevasından habersiz olan merkebe benzetilmiştir. Tevrat gibi mukaddes bir kitaba sahip bulduklarını söyleyen ve bu sebeple Allah'ın dostları olduklarını ileri süren yahudilerin samimiyetsizliği vurgulanarak onlara şöyle denilmektedir: "Eğer Allah'ın dostu olduğunuz iddiasında samimi iseniz dostunuza kavuşmak üzere bir an önce ölmeyi temenni etmelisiniz". Kur'an-ı Kerim'in başka âyetlerinde de belirtildiği üzere (bk. el-Bakara 2/94-96) aslında yahudiler, yaratana karşı samimiyetsiz davrandıkları ve O'nun

kullarına zulmettikleri için, ölmeyi ve büyük hesap gününe intikal etmeyi hiçbir zaman arzu etmeyen bir psikolojiye sahiptirler.

Sürenin son üç âyetinde, cuma vakti gelince işi gücü bırakıp camiye gitme, namaz kılınca tekrar işe dönme ve Allah'ın fazlu keremine sığınarak geçim için çalışma emredilmiş, mâbed içinde olduğu gibi mâbed dışında da Allah'ı anmanın önemi vurgulanmıştır. Gerçek dindarlığın yalnız mâbed içinde ibadet etmekle elde edilemeyeceğine, dindarın günlük hayatında da Allah'ı unutmaması gerektiğine ve kurtuluşun buna bağlı olduğuna işaret edilmiştir. Aslında bu sonuç kısmı, sürenin başında göklerde ve yerde olan her şeyin Allah'ı zikir ve tesbih ettiğini bildiren ilk âyetle tam bir uyum içindedir. Mademki her şey sürekli olarak Allah'ın yüceliğini dile getirmektedir, öyleyse müslüman da kâinat-taki bu âhenge katılmalı ve Allah'ı zikreden tabiatla uyum sağlamalıdır.

Cum'a sûresi, dindarlığın vahye bağlı olmaksızın gerçekleşmeyeceğini, onun kuru bir iddia veya amelsiz bilgiler yığını ile değil bu bilgilerin yaşanmasıyla elde edilebileceğini ortaya koyar. Müminin, Hz. Peygamber'in tanıttığı engin ilâhî rahmet dünyasında kendi kendisiyle, birlikte ibadet ettiği din kardeşleriyle, hatta bütün insanlarla şeref, haysiyet ve uyum içinde yaşaması gerektiğini vurgular.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 313, 370; Buhârî, "Tefsîr", 62/1-2, "Büyü"n, 11; Müslim, "Cum'a", 36-38, "Fezâ' ilü's-şahâbe", 231; Tirmizî, "Tefsîr", 63; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 118, 119; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, VIII, 208; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 91-120; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'an*, IV, 367; VIII, 141-150; Aynî, *Umdu'tü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XVI, 88-90; *Tecrid Tercemesi*, III, 3-157; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, IX, 66-67; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4951-4993; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1947, II, 853; Muhammed Tâhir b. Âşûr, *Tefsîrü't-tahrîr ve't-tenvîr*, Tunus 1984, XXVIII, 204-230; Muhammed Mekkî en-Nâsirî, *et-Teysîr fî ehâdîsi't-tefsîr*, Beyrut 1405/1985, VI, 226-235.

EMİN IŞIK

CUMA TATİLİ

(bk. HAFTA TATİLİ).

CUMÂDELÂHİRE

(bk. CEMÂZİYELEVVEL).

CUMÂDELÜLÂ

(bk. CEMÂZİYELEVVEL).

CUMAH (Benî Cumah)

(بنو جمح)

Kureyş kabilesinin kollarından biri.

Kabileyi, asıl adı Teym olan Cumah b. Amr b. Hüsays (هوسيس) b. Kâ'b b. Lüeyy'in oğulları meydana getirir.

Mekke idaresinde söz hakkına sahip olan ve Dârünnedve'de reisleri tarafından temsil edilen Cumahoğulları, "ezlâm" denen fal oklarını koruma görevini yürütüyorlardı. İslâm'ın doğuşu sırasında bu görev Safvân b. Ümeyye'de idi. Bu kabilenin bazı mensuplarının İslâmiyet'i başından beri kabul ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim birinci Habeşistan hicretine katılan ilk müslümanlardan Osman b. Maz'un Cumahoğulları'na mensuptu. Buna karşılık Hz. Peygamber'in şiddetli düşmanlarından olan Ümeyye b. Halef, Übey b. Halef de bunlardandı. Daha sonraki dönemlerde Benî Cumah'tan, aralarında Hârûnürreşid zamanında Bağdat'ta kadılık yapmış olan Saîd b. Abdurrahman el-Cumahî, meşhur hadis ve dil âlimi İbn Sellâm el-Cumahî ile Vehb b. Zem'a el-Cumahî'nin bulunduğu meşhur şahsiyetler yetişmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, bk. İndeks; Zübeyrî, *Nesbû Kureyş*, s. 386-400; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 159-163; Sem'anî, *el-Ensâb*, II, 299-300; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 202; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bulâğu'l-ereb*, I, 250; Kehhâle, *Mu'cemü'ş-şâhâb*, Arab, Beyrut 1402/1982, I, 202-203.

AHMET ÖNKAL

CUMAHİ

(bk. İBN SELLÂM el-CUMAHİ).

CUMBA

Sivil mimaride dışarıdan görülmeyen sokağa bakabilmek maksadıyla kullanılan kafesli pencere veya binaların cepheleindeki çıkmaların üzerine yapılan üstü örtülü, üç tarafı pencereci bir nevi kapalı balkon, meşrebiye (bk. EV).

Cum'a sûresinin muhakkak hattıyla yazılmış tezhipli serlevhası ile ilk âyetleri

